

In memoriam Julius Baker

De fluitwereld rouwt om het verlies van de Amerikaanse fluitist Julius Baker, die op 6 augustus 2003 overleed aan de gevolgen van een hartaanval, twee dagen eerder. Op dat moment leidde hij voor de zeventwintigste keer zijn jaarlijkse zomercursus in Danbury, Connecticut. Hij stond bekend om zijn beweeglijke, zuivere toon, smetteloze intonatie en onberispelijke techniek, en vestigde bijna zestig jaar geleden nieuwe normen voor het Amerikaanse fluitspel met zijn opname in 1944 van het *Carnaval des animaux* onder leiding van André Kostelanetz, en door zijn live uitvoering voor de radio, uit het hoofd, van het Fluitconcert van Ibert in 1948.

Wie hem veel heeft meegemaakt heeft Baker waarschijnlijk wel eens horen zeggen dat zijn vroege belangstelling voor elektronica, die zich aanvankelijk uitte in enthousiaste activiteiten als radio-zendamateer, heeft bijgedragen tot zijn succes als uitvoerend musicus in concerten en opnames. Hij vertelde me een keer dat hij in de eerste tien jaar na zijn afstuderen aan het Curtis Institute in 1937 alleen maar bezig was geweest met studeren en zichzelf opnemen. In 1946 begon hij zelfs een eigen grammofoonplatenmaatschappij. Baker gaf recitals, speelde kamermu-

ziek en was orkestmusicus, maar zijn loopbaan bevat ook minder gebruikelijke en misschien minder bekende elementen.

Toen Baker voor het eerst toelatingsexamen deed aan het Curtis Institute, hoorde hij Emil Opava, die in dat jaar afstudeerde, *De Vogels* uit het *Carnaval des animaux* van Saint-Saëns spelen. Baker ging naar de bibliotheek, schreef de partij met de hand over en begon te studeren. Hij vertelde eens dat hij er tien jaar op gestudeerd had voordat hij het voor het eerst voor iemand voorspeelde. Toen hij in 1944 auditie deed voor André Kostelanetz, besloot deze Baker te laten spelen in een opname van *Peter en de Wolf* en het *Carnaval des animaux*. Inmiddels was Baker eerste fluitist van het CBS-orkest geworden. Bij de opname vroeg Kostelanetz vriendelijk aan Baker in welk tempo hij *De Vogels* wilde spelen. Baker antwoordde, "O, dat maakt niet uit". Vandaar dat die opname zo ontzettend snel gaat. En dezelfde opname was er de oorzaak van dat Bakers carrière aan het einde van de jaren '40 opeens een grote vlucht nam. De heldere articulatie, het snelle tempo en het prachtige diminuendo op de chromatische toonladder omhoog aan het einde, het zijn allemaal kenmerken van deze nog altijd ongeëvenaarde opname.

Julius Baker

Julius Baker werd geboren op 23 september 1915 in Cleveland, Ohio. Zijn vader was op achttienjarige leeftijd uit Rusland naar Amerika geëmigreerd, en zijn moeder was geboren kort na de aankomst van haar ouders, die ook uit Rusland kwamen. Zijn vader speelde fluit, zijn moeder was de pianolarares van de buurt. Vanaf zijn vroegste jeugd zag Julius de liefde van zijn vader voor de fluit, en hij leerde ook al vroeg hoe belangrijk het is om bij het studeren een pianist in de buurt te hebben. Toen hij later zelf les gaf aan het Curtis Institute en de Juilliard School stond hij er altijd op dat tijdens de lessen een pianist aanwezig was. Want, zo zei hij eens tegen mij, "als je actrice was zou je toch ook niet je rol willen leren zonder de rest van de tekst te kennen". Hij vertelde ook dat hij van zijn vader de overtuiging had meegekregen dat fluitspelen het beste was dat je in je leven kon doen.

Bij zijn eindexamen aan Glenville High School in 1933 kreeg hij een Rainey-beurs voor een muziekstudie aan het instituut van zijn eigen keuze, en hij was van plan om naar het Curtis Institute in Philadelphia te gaan, waar hij al was aangenomen. In verband met de economische crisis nam het Curtis Institute in dat jaar echter geen nieuwe houtblazers aan, en Julius Baker ging naar de Eastman School of Music in Rochester, New York. Zijn beurs, 250 dollar, was genoeg om er het lesgeld voor het hele jaar van te betalen. Zijn leraar was Leonardo de Lorenzo, wiens vrouw Maude al De Lorenzo's fluitlerlingen tijdens de lessen begeleidde. Tijdens dit ene jaar aan de East-

man School of Music leerde Julius Baker Mitch Miller kennen. Baker schrijft zijn latere succes voor een groot deel toe aan de vriendschap, de steun en de adviezen van Mitch Miller. Toen ik Mr. Miller sprak over zijn vroegste herinneringen aan Julius Baker, zei hij: "Hij was iets bijzonders, vanaf de allereerste dag. Hij was in alle opzichten een buitenbeentje ... Hij had een prachtige toon, hij was een uitstekende musicus, en hij werkte hard. Julius heeft zijn leven lang nooit de weg van de minste weerstand genomen". Later vertelde hij nog, dat "niemand meer talent had dan Julius Baker, maar dat er ook niemand was die *harder werkte* dan Julius Baker". En, voegde hij er aan toe, "tot op de dag van vandaag heeft hij zich nooit ergens gemakkelijk van af gemaakt."

Toen Julius Baker een jaar in Rochester gestudeerd had nam Curtis weer studenten aan, en hij werd leerling van William Kincaid. Aan Kincaids lessen schrijft Baker zijn discipline en speelstijl toe. Waarschijnlijk zijn de twee oudste opnames van Baker nog gemaakt tijdens zijn studietijd aan het Curtis Institute. Een ervan was een plaat waarop hij fluitduetten van Kuhlau speelde met Albert Tipton, een medestudent bij Kincaid aan het Curtis Institute. De andere was een studentenuitvoering van een *Sextet* van Pierné onder leiding van de befaamde Tabureau. Baker was toen 19. Helaas zijn deze opnames beide verloren gegaan.

Julius Bakers eerste openbare optreden vond plaats in Baltimore, Maryland, tijdens zijn laatste jaar aan het Curtis Institute. Met een klein orkest onder leiding van de componist Hugo Weisgal speelde hij de *Suite in b-klein* van Bach. Ook speelde hij tijdens zijn afstudeerjaar met Raphael Drurian het *Vijfde Brandenburgs Concert*. Het Curtis Institute heeft de uitvoering wel uitgezonden, maar er is geen band van bewaard gebleven.

In 1937 deed Baker eindexamen aan het Curtis Institute, en hij keerde terug naar Cleveland om naast Maurice Sharp tweede fluitist te worden in het Cleveland Orchestra onder leiding van Artur Rodzinski. Hij zou er vier jaar blijven. Hij vertelde me dat hij erg blij was tweede fluit te kunnen spelen naast Maurice Sharp, die Baker leerde waar het in het orkestspel op de fluit om gaat. Rodzinski zette later een serie op die bekend stond als de 'Twilight Concerts' ('Schemeringconcerten'). Op een Columbia-opname uit 1946, getiteld *Twilight Music*, staat een sprankelende opname van het *Scherzo* uit de *Midzomernachtsdroom* van Mendelssohn, waarop te horen is hoe prachtig de fluit zich voegt naar het lichte getrippel van de strijkers kort voor de beroemde fluitsolo aan het eind van het *Scherzo*. De tweede fluitpartij werd gespeeld door Harold Bennett.

In 1941 werd Baker solofluitist van de Pittsburgh Symphony onder leiding van Fritz Reiner, een dirigent die hij nog kende uit zijn studietijd aan het Curtis Institute. Het proefspel voor deze baan duurde precies tien seconden: alleen maar een paar maten uit *Till Eulenspiegel*. Baker bleef in Pittsburgh tot 1943.

In dat jaar ging hij naar New York, zowel omdat een collega, een fagottist, hem gevraagd had mee te gaan om zich in New York bij de vakbond aan te sluiten, als door het herhaaldelijk aandringen van Mitch Miller. Buiten de vakbond had Baker contact met Mitch Miller, die hem adviseerde auditie te doen bij Howard Barlow, de toenmalige chefdirigent van CBS. Door de pensionering van Nick Kalukis was er net een fluitvacature ontstaan. Barlow bood Baker de positie van solofluitist aan, een functie die hij zou vervullen van 1943 tot 1951.

Voor Baker was het een geweldige tijd in New York. Tot de opname van het *Carnaval des animaux* werd uitgebracht was hij relatief weinig bekend, maar door deze opname kwam hij opeens in de belangstelling te staan, en talrijke andere opnames volgden. Volgens Baker speelde hij dag en nacht. Zijn carrière als solist ging vervolgens van start in 1948, dankzij een uitvoering van het Fluitconcert van Ibert. Het concert vond plaats op 13 juni. Alfredo Antonini dirigeerde het CBS Orchestra in een live uitgezonden CBS-zondagmiddagconcert. Volgens het tijdschrift *Woodwinds* was het concert "in ons land nooit eerder met orkest uitgevoerd. Het is een buitengewoon moeilijk concert, en ook een van de meest geslaagde moderne composities voor fluit. De solist is Julius Baker, een van de grootste fluitisten van het land, en we kunnen veilig voorspellen dat maar weinig houtblazers de uitzending zullen willen missen, laat staan fluitisten." Tijdens diezelfde radiouitzending speelde Mitch Miller het *Hoboconcert in C-groot* van Mozart. De live-uitvoering werd gebruikt voor de kort daarna uitgebrachte grammofoonplaat van Oxford Recording Company.

Een belangrijk jaar was 1946. Geïnteresseerd als hij was in electronica had Baker voor een vriend apparaatuur gebouwd. Op een feestje kort daarna deed iemand hem het idee aan de hand dat hij wel een eigen platenmaatschappij zou kunnen beginnen. "Hoe moet die dan heten?" vroeg Baker. Het woord 'Oxford' viel vaker dan enig ander, en dat is het dus geworden: The Oxford Recording Company. Het was een postorderbedrijf dat tussen 1946 en 1951 zes grammofoonplaten produceerde, een met pianomuziek en de andere vijf met fluitmuziek. De eerste van de zes was een 78-toerenplaat; de andere waren LP's. Voor die eerste 78-toerenplaat gebruikte Baker zowel *Pan* van Roussel als het beroemde *Hora Staccato* in zijn eigen arrangement. Het was de eerste opname met de pianiste Juliette Arnold. Zij begeleidde hem 35 jaar, en zij was het ook die het Ibert-concert met hem had ingestudeerd voor zijn uitvoering met orkest in 1948.

Ook in 1946 richtte William H. Scheide, een financieel onafhankelijke Bach-expert, de 'Bach Aria Group' op, met het doel de aria's uit Bachs cantates bij het publiek bekend te maken. Baker speelde bij de Bach Aria Group van 1946 tot 1965. De groep had een eigen serie Stadhuisconcerten in New York en maakte tournees door de V.S. en in het buitenland. Dit was

echter niet Bakers eerste ervaring als uitvoerder van Bachs muziek. Afgezien van zijn eerste openbare optreden in Bachs *Suite in b-klein*, nog in zijn studietijd aan het Curtis Institute, had hij in de periode dat hij tweede fluitist in het Cleveland Orchestra was ook gespeeld in het *Vijfde Brandenburgs Concert*, tijdens het Bach Festival van de Bach Society in Berea, Ohio. Een MGM-opname van *Jesu nimm die Sünder an* uit Cantate 113 is een van de allereerste opnames van de groep. Aan die uitvoering werkten verder de tenor Robert Harmon, de cellist Bernard Greenhouse en de pianist Sergius Kagen mee. Baker vond dit een van de moeilijkste aria's van Bach, door de lange passages in ononderbroken tweëndertigste noten, met weinig of geen tijd om adem te halen.

In 1950 begon Julius Baker met het geven van masterclasses; een van de eerste was in Provo in Utah. In het begin van de jaren '60 begon hij met zijn legendarische cursussen in Hidden Valley in Californië. Een meer dan 25 jaar oude live-opname van de *Carmen-Fantasia* van Borne, opgenomen tijdens een recital, is afkomstig van een van die vroege cursussen in Californië.

Met de opkomst van de tv kwam er minder werk voor radio-orkesten, en het CBS-orkest werd in 1951 opgeheven. In hetzelfde jaar kwam bij het Chicago Symphony Orchestra de plaats van solofluitist vrij. Baker nam een jaar verlof van de Bach Aria Group om de functie in Chicago op zich te kunnen nemen, maar voor zijn vertrek uit New York nam hij nog de Bachsonates op, die in 1952 door Decca werden uitgebracht. De klavecijniste Sylvia Marlowe, die bij Wanda Landowska had gestudeerd, hoorde van Mitch Miller over Julius Baker, en door toedoen van de vader van Richard Kapp, die de leiding had van Decca, maakten de twee musici kennis met elkaar. Volgens Baker hadden ze voor de Bach-opname de hele zomer samen gerepeteerd. De opname zelf nam per sonate twee dagen in beslag. Zowel de New York Times als High Fidelity schreven laaiend enthousiaste recensies. Ik citeer die in de New York Times van 6 januari 1952:

“Voor de opname van de fluitsonates heeft Decca Julius Baker, fluitist van de Bach Aria Group, en de bekende Amerikaanse klavecijniste Sylvia Marlowe gecontracteerd. Beiden zijn uitmuntende kunstenaars, die levendig en gevoelig spelen, met begrip voor de stijl van Bach. Aangezien de opname ook technisch uitstekend is, komen deze prachtige werken op een zeldzame manier tot hun recht.”

Het hoogtepunt van de opname is die beroemde uitvoering van het *Allegro* uit de *Sonate in C-groot*, een ander stuk dat Baker toen hij net begon in het Curtis Institute met de hand had overgeschreven om het te kunnen studeren, en dat hij altijd aan zijn leerlingen opgaf als oefening voor de aanzet.

Tijdens zijn korte verblijf in Chicago – het duurde twee jaar – maakte het orkest een opname van de *Symfonische Metamorfosen* van Hindemith, met de prachtige fluitvariatie in het derde deel. Deze opna-

me is onlangs opnieuw uitgebracht op cd, als onderdeel van de viering van het 100-jarig bestaan van de Chicago Symphony. De dirigent was Rafael Kubelik. Na een onderbreking van een jaar ging Baker ook weer spelen bij de Bach Aria Group; hij reisde daarvoor op en neer tussen Chicago en New York. Op een dag echter werd hij opgebeld door Robert Bloom, die hem vroeg de knoop door te hakken en full time verder te gaan, en Baker besloot weer naar New York terug te gaan en de fluitist van de Bach Aria Group te blijven.

Na zijn terugkeer in New York in 1954 werd Baker uitgenodigd hoofdvakdocent fluit te worden aan de Juilliard School of Music, als collega van Arthur Lora en Frederick Wilkins.

Terug in New York maakte Baker een paar van zijn belangrijkste opnames. Voor velen, en ook voor hemzelf, is die van de *Sonate voor fluit, altviool en harp* van Debussy de beste die hij gemaakt heeft. Baker vertelde eens dat hij geleerd had een muzikale zin te kleuren door te luisteren naar het vioolspel van Jascha Heifetz, en hoe je een zin kunt modelleren door te luisteren naar de zangers in de Bach Aria Group. Nergens is beter te horen hoe goed hij had geluisterd en hoeveel hij op die manier had geleerd dan op dit verzamelaarsobject van Decca. Zelf houd ik het meest van het tweede deel. De fluit *wordt* de altviool, *wordt* de harp, en als Baker zijn fluitlijn in het trio-weefsel vlecht en er weer uithaalt zijn de overgangen volkomen naadloos. De altvioliste is Lillian Fuchs, de harpiste Laura Newell.

Een andere mijlpaal wat betreft Debussy was de opname van de *Prélude à l'après-midi d'un faune*, die Baker speelde met het orkest van Stokowski, een expressief-kleurrijke interpretatie van de beroemde fluitsolo die we allemaal zo goed kennen.

Een prachtige opname uit het einde van de jaren '50 had de titel “*Tell It Again*”: *Songs of Sense and Nonsense*, uitgebracht door Angel Records in 1957 en opgenomen in Bakers eigen flat aan de West 71st street. Het is een voordracht van kinderversjes door Julie Andrews en Martyn Green, de beroemde acteur van Gilbert en Sullivan-operettes. De voordrachten worden begeleid door Julius Baker en de blinde componist en slagwerker Moondog. In alle opzichten een eerste klas uitvoering.

In 1959 maakte Baker zijn eerste twee opnamen met Jean-Pierre Rampal. Deze samenwerking kwam tot stand door toedoen van James Maher. Op de avond van 22 februari, twee dagen na Rampals eerste optreden in de Town Hall van New York en onderweg naar een door Mary en Claude Monteux gegeven besloten receptie ter ere van Rampal, stelde Mr. Maher Rampal de vraag: “Zou je er iets voor voelen om een LP te maken met Julie Baker, als dat te regelen is?” Volgens Maher antwoordde Rampal zonder aarzeling “Ja, natuurlijk”. De opname zou geproduceerd worden door William Lerner en Robert Bialek, de eigenaars van Washington Records. Ze vonden plaats in de Elektra Records' Studio in New York, en Mr. Maher

was getuige van wat een uniek optreden bleek te zijn. Om Maher te citeren: “Als afgesproken moest worden wie de eerste partij in een stuk zou spelen, of zelfs in een belangrijke passage binnen een stuk, was er geen enkele discussie – met een stil knikje, een nauwelijks merkbaar handgebaar was de kwestie op de sympathiekst mogelijke manier tot ieders tevredenheid geregeld. Jean-Pierre en Julie liepen heen en weer van de ene lessenaar naar de andere zonder enig gedoe, ik kan het alleen maar ‘hoffelijk’ noemen. Samen gaven zij een demonstratie van de meest ingenieuze *homo ludens* – de spelende mens – op een moment van puur plezier. Van het begin af aan maakten ze het onmogelijk dat iemand achteraf met absolute zekerheid zou kunnen zeggen wie van beiden op welk moment dan ook de ‘eerste stem’ speelde.”

In het begin van de jaren zestig werd Mitch Miller door Baker opgebeld. “Mitch”, zei hij, “de eerste fluitplaats bij de New York Philharmonic komt vrij, ik ga solliciteren”. Miller raadde hem aan om dat niet te doen; volgens Miller was hij “in zijn vak de beste van iedereen, en ze moesten maar naar hem toe komen”. Miller had gelijk. Baker solliciteerde niet zelf, maar hij werd benaderd en uitgenodigd om solofluitist te worden, een positie die hij in 1964 aanvaardde en behield tot zijn pensionering in 1983. Hij speelde onder Zubin Mehta, Pierre Boulez en Leonard Bernstein.

Julius Baker met Leonard Bernstein na de Amerikaanse première van het fluitconcert van Nielsen.

Kort nadat hij zijn nieuwe taak als solofluitist in de New York Philharmonic op zich had genomen, werd Baker opgebeld door Maynard Solomon, de eigenaar van Vanguard Classics. Solomon had het plan opgevat om met Baker een serie van drie platen te maken onder de titel *The Virtuoso Flute*, met onder andere de drie piccoloconcerten van Vivaldi. Baker ging aanvankelijk niet op het voorstel in. “Hoe zou ik piccolo-opnames kunnen maken terwijl ik in de New York Philharmonic eerste fluit speelde?” vroeg hij. Maar het voorstel kwam opnieuw, en deze keer zei Baker ja tegen het project. Hij maakte de drie opnames in minder dan drie dagen. In het juninummer van 1966

van High Fidelity verscheen een recensie van de eerste plaat van de serie:

“Julius Baker en de *Solisti [di Zagreb]* zijn voor elkaar geschapen, en het zou een hele toer zijn om vakkundiger en gevoeliger opnames te vinden van met name *Il Gardellino* van Vivaldi, of het G-groot-concert van Mozart ... Baker krijgt mij zelfs zover dat ik de piccolo als soloinstrument meer ga waarderen, om niet te zeggen me er op ga verheugen; de manier waarop hij met de uitbundig beweeglijke finale omgaat is een ware triomf.”

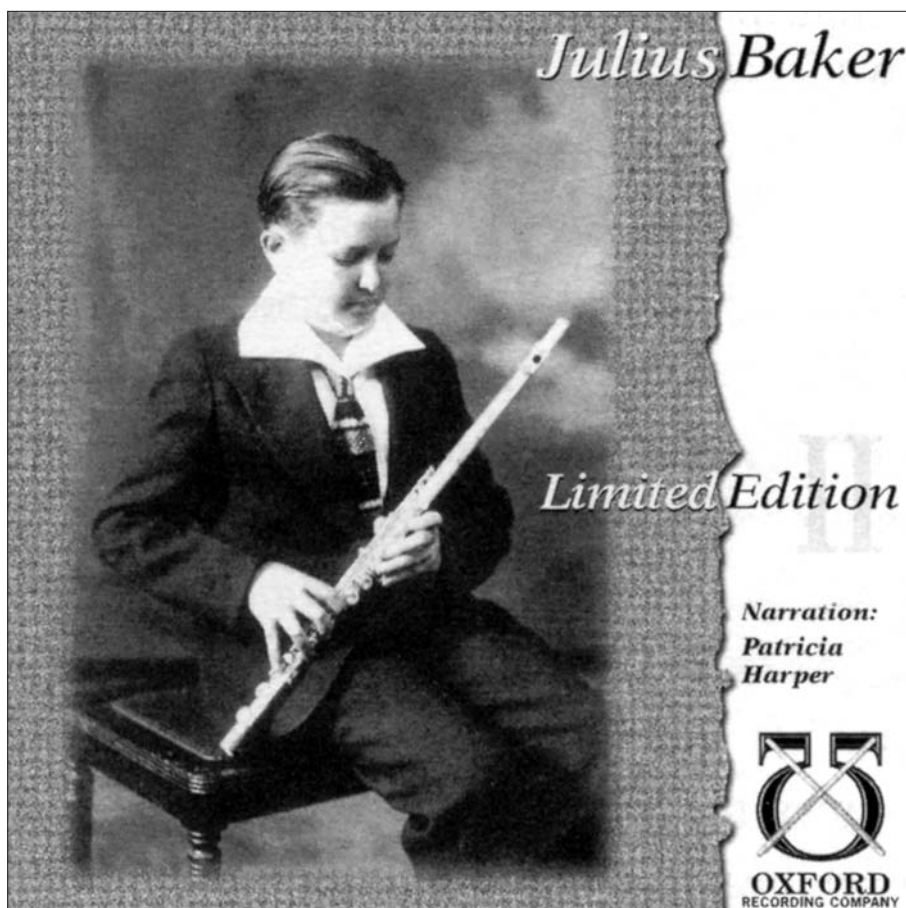
Persoonlijk vind ik de superieure intonatie in het hele stuk en de lieflijke *cantabile*-stijl van het langzame deel het meest opvallend. En als toegift zou je moeten luisteren naar *Piccolo Pete*, door Baker gespeeld in de show ‘Sing Along with Mitch’.

In 1963 werd Baker de eerste buitenlandse fluitist die een recital gaf in Japan. Zijn opname met de pianist Yoichi Miura, een jaar later gemaakt tijdens zijn tweede recital in Tokyo, is voor Japanse fluitisten zo’n beetje een bijbel geworden. Deze opname is ook op cd uitgebracht en omvat de *Sonate* van Poulenc, de *Sonatine* van Dutilleux en twee transcripties die Baker bijzonder graag speelde: de *Nocturne* no. 20 in cis-klein van Chopin en *Hora Staccato*, waar hij deze keer maar 5 seconden langer over doet dan op de oorspronkelijke 78-toerenplaat van Oxford Recording Company. Voor mij vormen deze korte arrangementen een samenvatting van twee aspecten van Bakers fluitspel waarom hij zo beroemd was: de verfijnde manier waarop hij een muzikale frase kleur kon geven, en zijn snelle, smetteloze articulatie.

In 1974 maakte de New York Philharmonic een tournee naar Australië. In hetzelfde jaar kreeg Julius Baker een hartaanval. Een in 1975 gemaakte opname van *Daphnis et Chloë* van Ravel onder leiding van Boulez had voor Baker zelf en voor ons allemaal een bijzondere betekenis, omdat het de eerste is die hij maakte nadat hij was thuisgekomen uit het ziekenhuis en weer begonnen was bij de Philharmonic.

In 1980 werd Baker benoemd tot docent aan het Curtis Institute. In 1983 ging hij uit de New York Philharmonic om meer tijd te hebben voor zijn carrière als solist en voor het lesgeven. In de zomer van 1999 gaf hij voor de 29ste keer de Brewer/Danbury Classes, die ieder jaar plaatsvinden op de campus van de Western Connecticut State University in Danbury, en in het voorjaar van 2000 was hij een week lang in Polen voor kamermuziekconcerten en masterclasses. Sinds zijn afscheid van de New York Philharmonic maakte hij nog opnames van o.a. de *American Dance Suite* en *Theme and Variations on ‘Red River Valley’* van David Amran; *Fascinatin’ Rhythm: Music of George Gershwin*, samen met Jeanne Baxstresser, fluit, en Andrew Davis, piano en harp; en de *Sonate for Flute and Piano* van Robert Muczinsky, met de componist aan de piano. Veel van Bakers oudere opnames zijn de laatste jaren op cd uitgebracht.

Op 10 mei 2003 ontving Julius Baker een eredoctoraat in de muziek van zijn alma mater, het Curtis

Institute of Music in Philadelphia, en op 23 mei van hetzelfde jaar werd hij geëerd met een tweede eredoctoraat van de Juilliard School of Music in New York, ter gelegenheid van de afsluiting van zijn vijfzigste jaar als docent aan dat instituut. Wij betuigen ons medeleven met Mr. Bakers weduwe Ruth, zijn drie kinderen en zijn zuster.

Dit in memoriam is een aangepaste versie van een voordracht voor de National Flute Association tijdens de conventie in New York in augustus 1996. Bij het Manhattan Flute Center is een cd verkrijgbaar met de besproken opnames.

© 2000/2003 Patricia Harper
Manhattan Flute Center, P.O. Box 702, Brester, NY
10509, e-mail: EWAA219@aol.com.

Vertaling: Hans Maas

reedvoo